

OSMANLI ARAŞTIRMALARI

XXVI

Neřir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER

Misafir Editörler:

Hatice AYNUR - Mehmet KALPAKLI

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXVI

Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU'na

ARMAĐAN - II

İstanbul - 2005

ŞEYH GALİB'İN POETİKASI

Ahmet ARI*

1. Giriş

Merhum hocamız Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu Divan edebiyatını/şiirini şöyle tarif eder: “*Divan edebiyatı kavramı Arap ve Fars -özellikle Fars- edebiyatlarının geniş anlamıyla estetik kaideleri üzerine kurulmuş edebiyatı içine almaktadır. (...) Divan şiiri denilince Harezmi, Hakanî, Çağatay, Azerî ve nihayet Osmanlı (daha isabetli bir deyişle Anadolu) şivelerinde yukarıda sözünü ettiğim estetik kaideler uyarınca yazılmış şiir anlaşılmalıdır.*” (1986:1-2). O halde Divan edebiyatı/şiiri dediğimiz zaman, 10. asırdan itibaren oluşmaya başlayan ortak İslâmî edebiyat (Farsça edebiyat) içerisinde Türklerin yerini de hesaba kattığımızda, on asırlık bir süreçten; yaklaşık yirmi milyon kilometre kare bir coğrafyadan; o günkü dünya nüfusunun yarısına yakın bir nüfustan; kısaca cihan hakimi bir imparatorluk edebiyatından bahsediyoruz demektir. Böylesine bir büyüklük içerisinde, asırlarca Müslüman-Türk cemiyetinin bedîî dünyasının tercümanı olarak İslâmî-Türk sanatının en başta gelen temsilcisi durumuna gelen Divan şiiri, Tanzimatla başlayan medeniyet değişmesine bağlı olarak, eski kültürün siyasî ve sosyal hayattaki temelleriyle birlikte değişmek zorunda kalacak ve kütüphaneler dolusu eser bırakarak yürürlükten kalkacaktır. Divan edebiyatı bundan sonra artık eskidir ve ‘eskiye rağbet olsa bit pazarına nur yağardı’ sözü, kendisine yöneltilen hücumlarla tam anlamına kavuşacaktır. Yeni bir medeniyet dairesine girmenin mevcut kültürden tamamıyla kopmayı veya onu reddetmeyi gerektirmediği kadar basit bir prensibi hiç aklına getirme-

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
OSMANLI ARAŞTIRMALARI, XXVI (2005).

yeniler, yeni olmak adına eskide kalmış ne varsa reddetme ve bunu sağlamak için de gözü kapalı bir şekilde eskiyi kötüleme yarışına girmişlerdir.

Eskiye yönelik hücumlardan Divan şiirinin ve şairinin payına çok şey düşer. Bunların başında Divan şairlerinin, kendi dönem şairlerini ve şiirini hiçbir değerlendirmeye tabi tutmadıkları, yani Divan şiirinde tenkid olmadığı gelmektedir. Bu görüşü savunanlar, Divan şairlerinin, şiirlerini ortaya koyarken hiçbir yenilik kaygısı içerisinde olmadıklarını da ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla Divan şiirinin, sanatkârı tamamen devre dışı bırakan, birbirinin tekrarı ve tek düze sürüp giden bir şiir olduğu anlayışı hakim olmuştur. Batıda 17. yüzyıla kadar inen Osmanlı edebiyatı üzerine yapılan çalışmalarda oryantalist bakış açılarının hakim olması ve bunun bizim eskiyi reddeden politikalarımızla örtüşmesi neticesinde oluşan bu anlayış, son zamanlarda söz konusu görüşlerin yanlışlığını ortaya koyan çalışmalarla kırılmaya başlamıştır. Kemalpaşazâde, Sûzî Çelebi, Cafer Çelebi, Azerî Çelebi, Taşlıcalı Yahya gibi şairler tarafından 16. yüzyılın başlarından -yani kuruluş döneminin hemen ardından- itibaren dillendirilen, konularda değişiklik ve orijinalite meselesinde sonraki şairlerin de ne kadar iştiyaklı olduklarını bugün artık biliyoruz. (Bkz. Kortantamer, 1997:402-419). Diğer taraftan Divan şiirinde tenkidin ve poetik fikirlerin olmadığına dair görüş de Divan edebiyatı metinlerinin yeterince incelenmemesi ve Batılı tarzda bir tenkid ve poetika aranması neticesinde ortaya çıkmış yanlış bir görüştür. Başlı başına bir tür olarak gelişmemiş olsa da Divan şiirinde tenkid ve poetika mevcuttur. Üstelik neredeyse bütün Divan şairlerinde en azından poetikaya dair verilere rastlamak mümkündür. Hemen her şair, geleneğin şartları ve anlayışı çerçevesinde sanat, şiir, şair ve şairlik hakkında görüşlerini bildirme yoluna gitmiştir. Divan şiiriyle ilgili çok önemli çalışmalara imza atan yine bir diğer merhum hocamızın ifadesiyle, "*Divan Edebiyatı hakkında kendi döneminin insanı düşünmemiş, çalışmamış, araştırmamış ve eleştiriye bulunmamış değildir. Bunların hepsini yapmışlar; ama kendi şartları, anlayışları, inkân ve gelenekleri içerisinde.*" (Tolasa, 1981: 2).

Divan şairlerinin poetik yaklaşımlarını ve tenkit içeren görüşlerini ifade etmiş oldukları kaynakları, a) Şuarâ tezkireleri b) Şairlerin divan ve divançelelerinin önsözlerinde belirttikleri sanat ve edebiyat nazariyeleri c) Hevesnâme,

* Bu kavramı Edward Said'in ona kazandırdığı ve bugün Batıda da büyük kabul gören 'Şark'a egemen olmak, yeniden yapılandırmak; Şark üzerinde yetke kurmak' anlamında kullanıyoruz. (bkz. Ari, 2003a).

Leylâ vü Mecnun, Nefhatü'l-Ezhâr, Sohbetü'l-Ebkâr, Hayriye, Hüsn ü Aşk vb. gibi bazı bölümleri edebi tenkit özelliği taşıyan eserler d) Tarih, edebiyat tarihi ve belâgat kitapları şeklinde tasnif etmek mümkündür.

Bu kaynaklardan tezkireler, özellikle mukaddimelerinde şiirin menşei, biçim ve muhteva özelliklerini, veznini, kafiyesini, nazım şeklini, hayal dünyasını ve mazmunlarını yani kısaca poetikaya dair konuları ele alırlar. Bu tarz konuları ele aldıktan sonra şairle ilgili değerlendirmelere geçen tezkirelerde, şairler üzerinden sanata yönelik değerlendirmeler de yer alır. Bazı tezkire yazarları şiiri ve şairi bir takım kıstaslara göre sınıflandırma yoluna gitmişlerdir.

Şairlerin tenkitten ziyade kendi poetik fikirlerini ortaya koymuş olmaları bakımından divan dibaceleri, tezkirelerden çok daha fazla önem arz etmektedir. Tahir Üzgör dibacelerin içeriği hususunda şunları söylemektedir: “*Dibacelerin bizce çok mühim yönlerinden birisi de şairin, söz hakkındaki görüşlerini, şiir ve şair anlayışını, şairleri değerlendirmelerini, şiirden anlamayanlar hakkındaki düşüncelerini bizzat bize vermesindedir.*” (1990: 26). Bu konuların dışında şairler divanlarının dibacelerinde, o dönemde şiir üzerine yapılan münakaşalar hakkındaki görüşlerini de bildirmişlerdir. Mesela bazı tartışmalı konulardan ‘şiir caizdir- caiz değildir’ meselesi hakkında Fuzûlî Divanı’nın dibacesinde (Doğan, 1997: 16-20); Divan şiirinin kapalı ve simgesel dili ile ilgili Lâmi’î Divanı’nın dibacesinde önemli bilgiler yer alır. (Üzgör, 1990: 181).

Tezkire ve dibacelerde yer alan bilgilerden başka, Surûfî (1491-1562)’nin, Divan şiirinin hayal ve mazmunlarını muhtevî *Bahrü'l Maârif*’i ve Müstakîmzâde Süleyman Sa’dedin (1719-1788)’in, bir edebiyat ve şiir terimleri sözlüğü olan *Istılâhâtü's-Şi'riyye*’si gibi doğrudan doğruya edebiyat nazariyesi üzerine yazılmış müstakil eserler de vardır. Bunlardan *Bahrü'l Maârif*, 16. yüzyıl gibi erken bir dönemde yazılmış olması; *Istılâhâtü's-Şi'riyye* ise, içinde doğduğu edebiyatın kendi öz malı bir edebî terimler sözlüğü olarak kendinden çok sonra yazılanları aşan bir nitelik taşıması ve Divan şiirinin yürürlükte olduğu dönemde ‘yok’ denilen edebî-kültürel faaliyet ve ürünlere örnek teşkil etmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. *Istılâhâtü's-Şi'riyye*’yi bulup ilim âlemine tanıtan Harun Tolasa’nın bu eser dolayısıyla söyledikleri ele aldığımız konuyla ilgili olarak da en başta sahip çıkmamız gereken tespitlerdir. (bkz. Tolasa, 1981).

Divan şiirinin teorik alt yapısı ve poetikası ile ilgili olarak nazire mecmuaları da önem arz etmektedir. Divan edebiyatında çok yaygın olan nazire yazma geleneği sonucunda ortaya konulan nazire mecmualarında şairlerin etkileme ve etkilenmelerini; etki dairelerini açıkça görmemiz mümkündür.

Bütün bunlardan başka, bazı manzum eserlerle birlikte divanları dolduran binlerce şiir, Divan şiirinin bilhassa poetik yönü ile ilgili en zengin kaynaktır. Divan edebiyatında şiir esastır ve sanatın/sanatkârın teorik olarak söylediğinin değil, yaptığının daha önemli olduğu görüşü hakimdir. Divan şairleri, sadece şiir nazariyatına ait görüşlerini değil, ahlâk, toplum düzeni vs. gibi çok çeşitli sosyal ve siyasî görüşlerini de şiirle sergileme yoluna gitmişlerdir. Bu yüzden Divan şiirinde Batılı tarzda bir şiir teorisi aramak beyhude bir iştir. Divan şairleri, uygulamayı esas aldıkları için şiir sanatı üzerine düşüncelerini açıklayan pek fazla müstakil eser yazmamışlar ancak geleneğin bünyesinde şifahî olarak mevcut ve şiir meclislerinde tartışıldığı muhakkak olan nazarı birikimi, şiirlerinde sunmaktan da geri durmamışlardır. Bu açıdan divanlar ve diğer manzum eserler, Divan şiirinin poetik yönü ile ilgili dağınık ama çok zengin veri sunmaktadırlar. Divan şiirinin poetik yönünün belirlenip açığa çıkartılması, bu dağınık verilerin toplanıp bir araya getirilmesi ve mukayesesi ile mümkün olacaktır.

Divan şiirinin son büyük sesi Şeyh Galib'in Divanı ve Hüsn ü Aşk adlı mesnevîsi de poetik veriler açısından zengin birer kaynak durumundadırlar. Bilhassa Hüsn ü Aşk'ın barındırdığı poetik veriler zaman zaman ele alınmakla birlikte şimdiye kadar Şeyh Galib'in poetikası bir bütün halinde ortaya konmuş değildir. Şeyh Galib Divanı'nda da poetik görüşler içeren çok sayıda önemli beyit bulunmakta ve bu beyitler Hüsn ü Aşk'takilerle birlikte değerlendirildiğinde şairimizin poetikası daha doğru ve nitelikli bir kimlik kazanmaktadır. Şeyh Galib'in şiir, şair, şairlik ve sanat hakkındaki görüşlerini tespit etmeyi ve Divan şiirinin poetikasının belirlenmesine malzeme temin etmeyi amaçlayan bu çalışmaya kaynaklık eden beyitler, "Muhsin Kalkışım, *Şeyh Galib Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1994" ve "Muhammed Nur Doğan, *Hüsn ü Aşk*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002" künyeli eserlerden alınmıştır. Kullandığımız beyitlerin eserler içerisindeki yerleri beytin hemen yanında verilmiş olup birinci rakam, beytin yer aldığı sayfa numarasını; ikinci rakam, şiir numarasını; üçüncü rakam ise, beyit veya mısra numarasını karşılamaktadır. Hüsn ü Aşk'tan aldığımız beyitler HA kısaltmasıyla verilmiştir.

2. Şeyh Galib'in Şiir Hakkındaki Görüşleri

Divan şairleri, gerek kendi şiirlerini gerek başka şairlerin şiirlerini poetik açıdan değerlendirmek istediklerinde, her şeyden önce mazmun, söz, mana ve şairlerin bu hususlardaki yetenekleri üzerinde durmuşlardır. Şeyh Galib de, hem Hüsn ü Aşk'ta hem de Divanı'nda özel olarak söz, mana, mazmun, hayal ve genel olarak şiir hakkındaki görüşlerini açıkça ortaya koymuştur. Özellikle Hüsn ü Aşk, fantastik ve sembolik bir çerçeveye içerisinde şiirin macerasını anlatan poetik bir roman niteliğindedir. (bkz. Doğan, 2002: 16).

2.1 Mazmun

Divan şairleri yaşamış oldukları ve eserlerini ortaya koydukları yüzyıl ne olursa olsun, sanatlarını icra ederken mazmunlardan faydalanmışlar; düşüncelerini, his ve heyecanlarını şiire mazmunlarla yansıtmaya yolunu tutmuşlardır. Yüzyıllar boyu devam edegelmiş olan bu gelenek, zaman zaman şairin şahsî dehasına bağlı olarak beraberinde bir yenilik arayışını getirmiştir. Şair artık yeni tabiat manzaralarının, orijinal hayallerin ve yeni fikirlerin peşindedir. Şairin bu noktadan sonraki tek amacı ve arzusu yürünmemiş yolda (reh-i nâ-refte) yürümek olacaktır. Fakat şairin bu orijinaliteyi Divan edebiyatının kuralcılığı içerisinde eserin tamamına yayması pek de mümkün değildir. Şair, eğer bir yenilik yapacaksa bunu beyit içerisinde yapmalı, yeniliği belki de tek bir kelime üzerine kurmalı, ona sığdırmalıdır. Şairin ortaya koymaya çalıştığı bu yenilik iki mefhum arasındaki anlamın içinde gizli olmalı, beyit dahilindeki her kelime kendi içinde farklı anlamlar barındırmalı ve burada gizli olan her anlam diğer bir kelimenin sakladığı anlamlarla ilişkili olabilmelidir. Bu aşamalardan sonra, şairin imkan ölçülerini sınırlayan bir de aruz kaidesi söz konusudur ki şairin başarısının değeri de her dönemde bu engelleri aşabilmesi dahilinde belirlenmiştir. (bkz. Tarlan, 1990: 60-61) Şairler, peşine düştükleri bu orijinaliteyi 'bikr-i mana', 'bikr-i mazmun', 'bikr-i fikr', 'ma'nî-i nev' gibi terimlerle ifade etmişler, bir hüner göstergesi olarak ilk etapta bunu kabul etmişlerdir. Mesela bu hususta Nâbî:

*Tâze bir ma'nî-i nâ-giŕfte zuhûr itmeyicek
Kıyamam âb-ı ruhın dökmege Nâbî kalemün*

veya

*Tıfıdan münkatı' olmuş zene benzer gûyâ
Ma'ni-i tâze dogurmazsa eğer şakk-ı kalem*

(Bilkan, 1997: 763, 837)

diyerek söylenmemiş, duyulmamış yeni düşünce ve duyguları yazamayacak kalemi kullanmanın gereği olmadığını ve böyle bir kaleminin çocuğu olmayan bir kadına eş değerde olduğunu dile getirmiştir.

Şairler bıkır-i mazmun bulma ve yeniliği şiire aktarma hususunda çekmiş oldukları sıkıntıları da zaman zaman açık yüreklilikle şiirlerinde ifade etmişlerdir. Nev'î-zâde Atâyî, yeni ve güzel söz söylemede yaşamış olduğu sıkıntıyı şöyle dile getirir:

Rişte-i fikre vermeğe revnâk

Bulmadum bir güher ipe takacak (Kortantamer, 1997: 394).

Bu hususta Galib şiirlerinde, kimi zaman bıkır-i mana bulmada çok zorlandığını ifade etmiş, kimi zaman ise bu konudaki başarısında tevazu göstere-memiş ve bunu kendine bir övünç vasıtası yapmıştır. Bir beytinde,

Bıkır-i ma'nâya tahassürle nevâ-yı sühânım

Sûr-ı Leylâdaki mersiye-i Mecnûn gibidir (290/72/2)

diyerek yeni mazmunlara Leylâ'nın evlenişine mersiye yakan Mecnun kadar hasret olduğunu belirtirken; bir başka beytinde,

Oldukça sûmnât-ı hayâlim suver-nümâ

Ebkâr-ı ma'nî secdeler eyler mugân gibi (66/ 13/ 12)

diyecek ve hayal dünyasını bir kiliseye, ebkâr-ı ma'niyi de kendisine secdeler eden mugâna benzeterek bu konudaki yeteneği ile övünecektir.

Fakat genel itibariyle Galib de şiir yazmanın ve nitelikli mazmunlar bulmanın zorluğunun farkındadır. Hüsn ü Aşk'ın 'Der Vâsıf-ı Ân Nüzhet-gâh' bölümünde mana bahçesindeki fidan olarak nitelendirdiği mazmunlara ulaşma-daki zorluğu şöyle ifade etmiştir:

Sidre' ydi nihâl o bâğa yek-ser

Bir hâm erik anda çarh-ı ahder

(HA 146/ 635)

Galib, pek çok fahriye beytinde yeni mazmunlar bulmadaki başarısını dile getirmiştir. Onun aşağıdaki beyitleri buna iyi birer örnek teşkil etmektedir:

*Hâyîde edâya sunma kim el
Bir kerre dâhi demişler evvel*

*Çün şîve-i nâza mâiliz biz
Bir tâze-edâya kâiliz biz* (HA 174/ 790-791)

Onun yukarıdaki beyitleri, şiir hakkındaki görüşleri bakımından da önemlidir. Burada Galib daha evvel defalarca söylenmiş ve artık köhneleşmiş ifadelere tenezzül etmemek gerektiğinin üzerinde durmaktadır. Çünkü o, farklı bir söyleyişe düşkün ve kendi tabiriyle 'tâze edâya kâil' olup 'hâyîde edâ'ya muhtaç değildir. Bu yenilik anlayışı, bakir fikirler ve mazmunlar ortaya koyma çabası ve başarısı Galib için o kadar önem arz etmektedir ki, haklı olarak o, bu fikir ve mazmunları pek çok defa hazine veya gizli hazine olarak nitelemiştir:

*Efsûnu bîkr-i fikrimin âhir edip eser
Açtım tılsım-ı ma'nîyi genc-i nihân gibi* (65/13/8)

*Fikr-i rûşenle değil feth-i tılsım-ı ma'nâ
Zâhir eyler mi bu gencine-i pinhânu çerâğ* (69/ 14/ 14)

*Gencînede resm-i nev gözetdim
Ben açtım o genci ben tükettim* (HA 404/ 2019)

Hind üslubunun edebiyatımızdaki en büyük temsilcilerinden biri olarak çok ince, girift ve derin manalı şiirler söylediğinin farkında olan ve bu konuda tevazua gerek görmeyen Galib, mazmunu yerli yerinde kullanıp güzel bir mana elde etmeyi 'mazmun düşürme' şeklinde ifade eder ve bu konuda o kadar başarılıdır ki diğer şairlere bir şey kalmaz:

*Ol şâ'ir-i kem-yâb benim kim Gâlib
Mazmûnlarımı anlamamak ayb olmaz*

*Yektâ güher-i gayb-ı hüviyyetdir hep
Gavvâs-ı hîred behrever-i gayb olmaz* (445/ 19)

*Sen Es'ad düşürürsün gonca-i mazmûnu hep ammâ
Bu tarh-ı dil-keşe teşrîf eden yârâna kalmaz hîç* (265/ 31/ 5)

Fakat kendini, haklı olarak, büyük bir üstat kabul etmesine rağmen onun da diğer Divan şairleri gibi duygularını ifadede zorlandığı; şiir söylemenin gerektirdiği her hususiyetin şahsında haiz olmasına karşın düşünce ve duygularını tam anlamıyla, eksiksiz olarak dile getiremediği anlar olmuştur:

*Gerçi bilirim nükte-i ser-beste-i nazmın
Ta'bir edemem hâsılı bir sırr-ı nihândır* (98/ 28/ 29)

2.2 Söz

Divan şairlerinin şiir hakkındaki düşüncelerini açıklarken en çok kullandıkları kavramlardan bir diğeri 'söz'dür. Çünkü söz insanı insan yapan ve onu diğer yaratılardan üstün kılan bir melekedir. Nitekim Bakara Suresinin 31. ayetinde insanın üstünlüğü Allah'ın ona bütün isimleri öğretmiş olmasıyla değerlendirilmiştir. Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk'ta, Sühan'ı tasvir ederken sözün ulviyetini belirtmek istemiş ve bunu yine yaratılış hadisesinden yola çıkılarak yapmıştır. Sühan için,

*Nâmı Sühan ü azîz zâtı
Mesbûk idi çarhdan hayâtı* (HA 156/ 687)

derken sözü ön plana çıkarmıştır.

Yukarıdaki sözünü ettiğimiz ayetten hareketle Divan şairleri sözü ve buna bağlı olarak şiir söyleme kabiliyetini Allah'ın bir ihsanı olarak değerlendirmişler, şairlik yeteneğinin Allah tarafından verildiği hususunda hemfikir olmuşlardır. Şiir kabiliyeti sanatkara yaratılıştan verilmiştir. Şairler, sanatlarını 'istîdâd-ı fitrat' ile icra eder ve ilahî bir ikram ile şiirlerini ortaya koyarlar. Yani şair feyzini doğrudan doğruya hüsn-i mutlak olan Allah'tan alır. Fuzuli, gerek divanındaki şiirlerinde gerekse divanının mukaddimesinde şiir kabiliyetinin, insana Allah tarafından ezelde bağışlanmış olduğunu ve onun yardımı olmaksızın kusursuz şiir söylenemeyeceğini pek çok kez belirtmiştir. (bkz. Doğan, 1997: 19). Galib ise bu konuda şöyle der:

*Makdûra ki muktedir gerekdir
Söylenmege söyletir gerekdir*

*Feyyâz-ı sühan Cenâb-ı Hak'dır
İnsan bu atâya müstahaktır* (HA 166/ 747-748)

Söz söyleme yeteneğinin şaire Allah tarafından verilmiş bir hediye olduğunu söyleyen Galib sözü, 'Söz bir güher-i lâhût-mekandır' (96/ 28/1) şeklinde tanımlamış ve sözü birtakım benzetmelerle ifade etme yoluna gitmiştir:

*Ol söz ki pür-nikât u mezâmîn-i hüsn ola
Anda tahayyül-i hat u hâli neden ciüdâ* (252/ 8/ 6)

Hüsn ü Aşk'ın 'Der Menkabet-i Sühan Ki Hân-sâlâr-ı Nüzhet-gâh-ı Ma'nâest' bölümünde şair; sözü bir şahıs olarak ele almış ve onun tanıtılmasından yola çıkarak söz hakkında birtakım bilgiler ortaya koymuştur. Dilimizde 'söz ola kestire başı, söz ola kese savaşı' şeklinde ifade ettiğimiz durumu Galib;

*İdlâl ü hüdâda misli nâdir
Her vech ile kabz u basta kâdir* (HA 157/ 691)

*Kasd-eylese bî-silâh u cevşen
Eylar idi sulh ü cenge reh-zen* (HA 158/ 692)

beyitleriyle ifade etmiş ve bu bölümün devamında sözün çeşitli özellikleri üzerinde durmuştur.

2. 3 Mana

Galib'in şiirlerinde üzerine dikkat çekmiş olduğu bir diğer unsur mana olmuştur. Ona göre şiirde mana, şiiri tamamlayan bir unsur niteliğinde olup ayrı bir ehemmiyet arz etmektedir. Mana için Galib şöyle der:

*Mefhûm-ı çeşm ü cân gibidir dinle Pertevi
Ma'nâdır Es'adâ sühanın güldüren yüziün* (391/ 255/ 5)

*Sühanda başkadır Es'ad halâvet-i ma'nâ
Hulâsa şîr ü şekerle değil hitâb lezîz* (272/ 43/ 7)

Bir başka beytinde Galib şiiri bir sürahi olarak düşünmüş ve manayı da o sürahiye tamamlayan şarap olarak değerlendirmiştir. Aşağıdaki beyte göre, nasıl

ki sürahiye gerçek kimliğine kavuşturan mey ise şiirin içini dolduran da manadır.

*Niçün ma'nâ-yı rengîn lafzı âteşlendirir bilmem
Surâhîyi mey-i gül-reng ser-keşlendirir bilmem (377/ 229/ 1)*

Mana üzerine Galib; Hüsn ü Aşk'ın 'Der Vâsıf-ı Ân Nüzhet-gâh' bölümünde müstakil bir takım bilgiler vermektedir. Söz hakkında yukarıda da belirttiğimiz gibi; insanın yaradılışı hadisesi ile sözün ortaya çıkışı arasında bir ilişki kurulmuş ve Bakara Suresi'nin 31. ayeti buna kaynaklık etmiştir. Galib, bu bölümün daha ikinci beytinde bu ilişkiye değinerek manayı tanımlama yoluna gitmiştir.

*Ol bâğ-ı behişt o hâk-i hurrem
Hâk idi velîk hâk-i Âdem (HA 146/ 634)*

Galib şiirlerindeki derin manayı bilerek kurmaktadır; çünkü o şiirlerinin değerini, insanların onun şiirlerini anlayış dereceleriyle belirlemiştir. Galib için önemli olan şiirini beğenecek olan kişinin şiir hususundaki yetkinliğidir. Onun şiirini sadece ehil kişilerin etmiş olduğu iltifatlar değerli kılmaktadır. Aksi takdirde herkesin anladığı, herkesin beğendiği, herkesin itibar ettiği şiirler sadece zahîrî manadan müteşekkil olduğundan dolayı herhangi bir önem arz etmemektedir. Şiirine herkesin itibar etmesi, Galib için bir 'âfet'tir.

*Bir ehl-i sühan ki ede tahsîn
Bin çarh deger o beyt-i rengîn
Dâim bunu der ki elde hâme
Âfet bana i'tibâr-ı amme (HA 60/ 217-218)*

Fakat divanındaki bir beytinde şairler arasında kimin yetenekli kimin yeteneksiz olduğu bahis konusu olduğunda bu kez Galib, seçimi halkın yapabileceğini söylemiştir.

*Kadri kemdir velî ma'nâ-yı sühan zâhirdir
Ne kadar bilmese de halk hünermendi tanır (291/ 73/ 12)*

Bilindiği gibi Sebki Hindî'de mananın derin ve girift olması, şiirin görünen manasından başka ayrıca derunî bir mana arz etmesi, eski mazmunlar-

dan farklı yeni mazmunların kullanılması, hayalin mantık sınırlarını zorlayacak derecede uç noktalarda gezmesi gibi hususlar ön plânda yer alır. Bu da şiirlerin anlaşılması güçlüğünü doğurur. Yani şiir, kendisini okuyucuya hemen teslim etmez, anlaşılmak için gayret ister. Bunun içindir ki Şeyh Galib şiirlerinde, görünenden başka ayrıca derunî bir mananın bulunduğunu; bir sözün, bir durumun kendisinden başka şeylere delalet edebileceğini,

*Eğer desem ki havâlar açıldı geldi bahâr
Murâd odur ki benimle mahabbet eyledi yâr*

*Ya söylesem ki çemen goncalarla zeyn oldu
Odur garaz ki tebessümle söyledi dildâr* (439/ 27)

mısraları ile bize bildirir. Öteki Sebk-i Hindî şairlerinde olduğu gibi Galib de şiirde anlamın güçlü olması gerektiğini savunur ve soyut kavramlar üzerine dayandırdığı hayalleri somut kavramlarla birleştirerek soyut anlamlı üstün şiire ulaşmak ister:

*Bâlâ-rev olan ancak ma'nâ-yı mücerreddir
Tasvîri Mesfîhânun biit-hânedede kalmışdır* (282/59/2)

2.4 Hayal

Galib'in şiirinin alt yapısını hayal oluşturmaktadır. Onun Sebk-i Hindî'ye meylinin esas sebebi de onda, bu tarzın istemiş olduğu geniş ve karmaşık hayal dünyasının fazlasıyla mevcut olmasıdır. *Muhâl add eylemişlerken gazelde şâirân-ı Rûm/Ben icâd eyledim ol Şevketâne tarz-ı eş'ârı* (73/15/32) diyen Galib, bu üslûp içerisinde en çok Şevket-i Buharî'den etkilenmiştir. Sınırsız bir hayal âleminde yaşayan Şevket, şiirlerinde yepyeni mefhumlar kullanmıştır. Sebk-i Hindî üslûbu Şevket'in elinde en ince tasavvurları işleyen, en girift hayalleri terennüm eden bir şiir akımı haline gelmişti. Zengin bir hayal kudreti ve büyük bir ustalık isteyen bu tarzın edebiyatımızdaki en büyük temsilcisi Şeyh Galib olmuş ve devrin edebî çevreleri bu sebeple ondan 'Şevket-i Rûm' diye bahsetmişlerdir. (Yüksel, 1963: 92, 115).

*Ol söz ki pür-nikât ü mezâmîn-i hüsn ola
Anda tahayyül-i hat u hâli neden ciidâ* (252/ 8/ 6)

İzahını söz kısmında vermiş olduğumuz bu beyitte olduğu gibi Galib; aşağıdaki beytinde de hayalin önemi üzerinde durmuş ve tahayyüli şairlik için vazgeçilmez bir unsur olarak görmüştür. Galib hayali, şairin icaz rütbesi olarak vasıflandırmaktadır:

*Bu söze Kur'ân gibi îmân eder ehl-i sühan
Şâ'irin Gâlib tahayyül rütbe-i i'câzıdır* (280/ 55/ 7)

Hayali şahine benzeten Galib, şiir veya mana ahusunu avlamak için bu şahinin her tarafta uçması gerektiğini; fakat hayalin bazen uçurumlarla dolu bir geçide dönüşebileceğini ve şairin bu durumda dedikodu (içi boş sözler söyleme) devine çarpılmaması gerektiğini şöyle ifade eder:

*Her râhda eyleyip tekâpû
Şâhin-i hayâli ala âhû*

*Girdikde girîve-i hayâle
Çarpılmaya dîv-i kıl ü kâle* (HA 172/ 778-779)

Çok güçlü bir muhayyileye ve çoğunlukla soyut kavramlar üzerine kurulmuş çok renkli ve canlı hayallere sahip bir şair olan Galib, şiirde hayalin önemini daha çok uygulama halinde ortaya koymuştur. Sebk-i Hindi'nin ince hayallerini, büyük şairlik dehasıyla ve ruhunun ilhamlarıyla birleştirerek meydana getirdiği Hüsn ü Aşk, Şeyh Galib'in hayal gücünün büyüklüğünü göstermenin yanında şiirde hayal genişliğinin önemini de açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

2.5 Şiir Hakkındaki Umumî Görüşleri

Mazmun, söz, mana ve hayalden sonra Galib'in, bunların hepsini ahenk içinde kullanmasını sağlayacak bir kaleme ihtiyacı vardır. Kendisinde ziyadesiyle var olan bu kalem kudretini, yani şiir söyleme kabiliyetini, şair özellikle kasidelerinin fahriye bölümlerinde sıklıkla dile getirmiştir. Galib kalemni bir bakıma gönlünün aynası olarak değerlendirir.

*Gâlib sözüüm âteşîndir hep
Hâmem bana hem-zebân-ı dildir* (307/ 101/ 7)

*Es' adâ kâdir iken mu' cize Hârut-ı kalem
Râh-ı eş'ârda sihr etme büyük câhımdır* (289/ 70/ 5)

*Bir feyz var ki şakk-ı zebânında hâmemin
Zemzem teraşşuh etmede zer nâvdân gibi*

*Meydân-ı nazma çıkıdı kalem Kahramân gibi
Aldı cihânı kabzaya sâhib-kırân gibi*

*Sûku's-suver midir bilemem kûçe-i kalem
Sad-renk eder mezâmîni hûr-ı cinân gibi* (65-66/ 13/ 3-1-13)

Şiir hakkındaki genel görüşlerini vermiş olduğu yukarıdaki tüm beyitlerin dışında Galib, zaman zaman şiirde bulunması gereken birtakım özelliklere de değinmiştir. Mesela şiirde bir konu sınırlamasına gitmemiş; ancak gazel söz konusu olduğunda, gazelin Divan şiirinde ana konusu ne ise o konuda yazılması gerektiğini ve gazelin asıl amacının sevgilinin vasıflarını anlatmak olduğunu aşağıdaki beytinde ifade etmiştir.

*Gâlib ma'ârifin de safâsı değer velî
Cânân vasfıdır hele aslı tegazzülün* (350/ 180/ 7)

Onun şiirde itibar ettiği diğer bir özellik de selâset olmuştur.

*Selâset tavrını bir rûtbe icrâ eylesin hâmem
Ki kalsın âb-ı Hızrın ezberinde hüsn -i refâtı* (73/ 15/ 35)

Şeyh Galib dil konusunda da bir takım belirlemelerde bulunmuştur. Dilde kullanılan birtakım uzun tamlamaların ancak sanat için kullanılabileceğini düşünmektedir. Şaire göre sanat yapmanın dışında kullanılan ağır tamlamalar, yazılanı ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramazlar. Galib'in bu konudaki düşüncelerini Nâbî' ye yöneltmiş olduğu tenkitlerden öğreniyoruz:

*Manzûme-i Fârisî-veş ebyât
Bi'l-cümle tetâbü-ı izâfât*

*İnşâya verir egerçi ziyet
Türkî söz içinde ayn-ı siklet*

Az olsa eger değildi mâni'
Derdik ana belki de sanâyî' (HA 56/ 189-90-91)

Galib'in şiir hakkındaki görüşlerine dair sözlerimizi, şiir, sanat ve eserden maksadın ne olduğunu dile getiren ve "Bakî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş" dizesini hatırlatan şu beyti ile noktalayalım:

Zîrâ cihânda hayr ile yâd olmadan garaz
İhsân-ı âm ile bir eser-i nûrdur âdeme (176/ 7/ 55-56)

3. Şeyh Galib'in Şair ve Şairlik Hakkındaki Görüşleri

3.1 Şairlik Hakkındaki Görüşleri

Galib, şairlik hususunda, Hüsn ü Aşk'ın 'Der Beyân-ı Mâhiyyet- i Şâirî' bölümünde birtakım müstakil bilgiler vermiştir. Bir şairin nasıl olması gerektiğini şu beyitlerle ifade yoluna gitmiştir:

Şâir deme ehl-i dil demektir
Hôş- meşreb ü mu' tedil demektir (HA 172/773)

Divan şairlerinin üzerinde en fazla durdukları ve insanda en fazla aradıkları hususiyet 'ehl-i dil' olunmasıdır. 'Dil'i yani gönlü, şairler, kimi zaman tüm diyarlara mukabil gelebilecek bir ülke, kimi zaman Kâbe'den üstün bir nazargâh, kimi zaman da içinde tüm mesnevileri değersiz hale getirecek aşk hikayelerinin yazılı olduğu bir kitap olarak düşünmüşlerdir. Her nasıl kullanılırsa kullanılsın, gönül kavramı en mühim ve en çok işlenen mefhumlardan biri olmuştur. Şairler şiirlerini, gönle hitaben ve gönle bakarak ortaya koymuşlar, şiirlerini çile çeken bir gönlün yansımasıyla oluşturmuşlardır. Galib de şairin mahiyetini anlatacağı zaman ilk şart olarak bunu öngörmüştür. Çünkü ona göre, şairlerin ifadelerinin muntazam olabilmesi bir bakıma buna bağlıdır.

Şâ'irleriz alâka-i dildir kelâmımız
Yek rişte üzredir güher-i intizâmımız (312/ 110/ 1)

Şairin nasıl olması gerektiği üzerine sözlerine devam eden Galib, ikinci olarak şairin dert ehli olması gerektiğini ifade eder. Gerçekte de divan şairleri pek çok kez dert ile yoğrulduklarını, dertten vazgeçemediklerini ve dert aradıklarını dile getirmişlerdir. Buradaki dert, gönül ateşini ve aşkın vermiş

olduğu sıkıntıyı karşılamaktadır. Başkaları için elem verici olan dert, şairler için bir ilham kaynağı olmuştur. Bunun içindir ki Fuzulî, *Aşk derdiyle hoşem el çek ilacından tabîb/Kılma dermân kim helâkim zehri dermânındadır* demiştir. Buradan hareketle diyebiliriz ki, Divan şiirinde dert ve dert ile yanma şairlerin vazgeçilmez bir hassası olmuştur. Çünkü onlar rahatlıktan sıkıntı duymakta kederden ise zevk almaktadırlar:

*Şâirlige sûz ü derd lâzım
Endûh u belâ olur mülâzım* (HA 172/ 776)

*Zevki kederde mihneti râhatda görmüşüz
Âyinedir birbirine subh u şâmumuz* (312/ 110/3)

Daha sonra Galib, yukarıda sözü edilen özelliklere sahip bir şairin yapması yahut yapmaması gereken şeyleri sıralar. Galib'e göre, ruhunun çimenliğinde eşsiz güllerin açmasını isteyen bir şair yüz güzelliğine ve dudağa tenezzül etmemelidir:

*Rây u lebe etmeyip tenezzül
Açsın çemeni görülmedik gül* (HA 172/ 777)

Daha evvel söylenmiş sözlere tenezzül etmeme ve yeniyi arayıp bulma Galib'in şiir anlayışının neredeyse temelini oluşturmaktadır. O, şiirlerini yazarken kullanmış olduğu mazmunları hep bu anlayış ile seçmiştir. Zaten bu onun en önemli özelliğidir. Onun şair adayına verdiği öğütlerden biri de şudur:

*Hâyîde edâya sunma kim el
Bir kerre dahi demişler evvel* (HA 174/ 790)

Daha önce söylenmiş olan sözlerin söylenmesine karşı çıkan Galib'in tekrarına karşı çıkmadığı tek bir konu vardır ki, o da aşktır. Ona göre söz incisini aşktan başka bir şeye sarf etmek reva değildir:

*Hîç aşktan özge şey revâ mı
Sarf etmege gevher-i kelâmı*

*Dersen ki hezâr olundı tekrâr
Sahbâ-yi bekâdan olma bîzâr* (HA 60-62/ 225-226)

Ona göre, şair denilen kişinin 'hayal şahini' her yolda dolanmalı, gezmeli ve ansızın şiir veya mana âhûsunu yakalayabilmelidir. Hayalin çıkmaz yoluna girdiği zaman, çarpılmamalı; ne yapacağını, nasıl bir yol izleyeceğini bilmeli; içi boş sözler söylememelidir. İyi bir şair, düşünce şarabının denizine daldığı zaman oradan bir cevher çıkartabilmelidir.

*Her râhda eyleyip tekâpû
Şâhin-i hayâli ala âhû*

*Girdikte girîve-i hayâle
Çarpılmaya dîv-i kîl ü kâle* (HA 172/ 778-779)

*Deryâ-yı şerâb-ı fikre dalsın
Anı göreyim ki gevher alsın* (HA 172/ 781)

3.2 Şairleri Sınıflandırması

Şeyh Galib, iki tür şairden bahsetmektedir. Bunlardan ilki, elinde mecmua ve belinde hokka ile sokak sokak dolanan ve gerçekte şiir kabiliyeti olmadığı halde şiir hakkında hüküm veren müteşairlerdir:

*Mecmûacık elde hokka belde
Dükkân-ı sokakda her mahalde* (HA 162/ 724)

Bu müteşairler, gerçekte şiir kabiliyetleri olmadığı halde, yeni mazmunların olmadığını; artık söylenmemiş söz ve şiir alanında hüner sahibi hiç kimsenin kalmadığını ve şairlerin artık sadece söz hırsızlığı yaptığını iddia etmektedirler.

*Âkıl kılığında ba' zı mecnûn
Yokdur diye düşdi tâze mazmûn*

*Gûyâ ki sühan-verân-ı pîşîn
Hep söyleyeler zamân-ı pîşîn*

*Hîç kimsede kalmayıp liyâkat
Şâirlerin ola kârı sirkat* (HA 160/ 710-711-712)

Galib esasen bunlara cevap vererek hitap incisini boşa harcayacağını düşünmektedir. Ancak yine de onlara 17. yüzyıl şairlerinden Sabit'in sözleri ile cevap vermeyi uygun görmüştür.

*Bu gerçi değil cevâba lâyık
Sarf-ı güher-i hitâba lâyık* (HA 160/ 713)

*Başın salarak taaccübâne
Der ki koca Sâbit-i yegâne*

*Kendileri olmamağla makdûr
İster ide subh-ı nazmı deycûr* (HA 162/ 725-726)

Galib için bu hususta diğer bir grubu ise katip hocaları oluşturmaktadır. Galib'e göre onlar için şairlik bahsinde, yetenek denilince tek önemli nokta Râgıb'ın münşeâtını ezbere bilmektir. Koca Ragıp Paşa'nın üslubunun bir divan şairi için oldukça sade ve anlaşılır olduğu göz önüne alınırsa, bu da öyle pek zor gözükmemektedir:

*Diğer müteşâirân-ı küttâb
Kim ekseri hâcegân-ı küttâb* (HA 162/ 727)

*İndinde muazzam-ı metâlib
Ezberlene Münşeât-ı Râğıb* (HA 164/ 729)

Galib ezberi taklit olarak gördüğünü ve her zaman özgünlükten yana olduğunu pek çok beytinde belirtmiştir.

*Gâlib medîha-gûy-ı Ferîdûn-ı ârif ol
Ezberleme kasâid-i Hûşenki hod-be-hod* (268/ 37/10)

Şeyh Galib bu iki grup hakkındaki görüşlerini belirttikten sonra softa takımını da anmakta fakat; onları böyle bir gruplandırmanın içine bile sokmakta ve onlardan bahsetmek bile istemediğini vurgulamaktadır:

*Olmaz hele sühtevât şâir
Etmem o gurûhu bahse dâir* (HA 164/ 733)

Galib, bu sözlerin devamında sanat ve edebiyat heveslisi birtakım insandan daha bahseder. Bunları 'yârân' diye nitelendiren Galib, yukarıda bahsi geçen gruplara nazaran bu gruba karşı daha ılımlı gözüktür ancak; bu gruptakileri de daha sonraki beyitlerde yalan yanlış sözlerle şiir balını kirletmeye çalışan sineklere benzetecek ve onların istediklerinin yeni mazmunlarla dolu şiirin yok olup gitmesi olduğunu söyleyecektir:

*Mânend-i meges biraz erâcif
İster ede şehd-i nazmı tezyîf*

*Ya'nî ki kelâm-ı tâze-mazmûn
Nâ-yâb ola hemçü tab'ı-mevzûn* (HA 164/ 737-738)

3.3. Kendi Şiiri, Döneminin Şiiri ve Bazı Şairler Hakkındaki Görüşleri

Galib'e göre yaşamış olduğu dönemin şiirleri eskidir ve bu eskiliği Galib, kendi şiiri ile yenilemiştir. Galib, dönemini, Yusuf'a hasret Yakub gibi üstün şiire hasret bir dönem olarak vasıflandırır. Ona göre, kendine nur-ı cila arayan yüzyıl, dermânını kendisinin şiiri ile bulmuştur:

*Elfâzım oldu nûr-ı cilâ çeşm-i ma'nîye
Ken'âna pîrehen getiren kârbân gibi* (65/ 13/ 9)

Gerçekten de 18. yüzyılda, Nedim ve Galib dışındaki şairler artık söyleyecek söz bulamamaktadırlar ve büyük ölçüde tekrara düşmüşlerdir. Böyle bir dönemde Galib'in Sebk-i Hîndi ile yazmış olduğu şiirler, şiir dünyasını canlandırmıştır:

*Zemîni tâzeledi feyz-i hâme-i Gâlib
Eğërçi köhmedir eş'âr-ı âbdâr-ı bahâr* (308/ 104 / 9)

Galib'in her şeyiyle ustalığını kabul ettiği şair sayısı oldukça azdır. Onun sanatta usta olarak kabul ettiği şairler genellikle Mevlevî şairlerdir. Bunların başında öncelikle Mevlânâ gelmekte olup, Mesnevî'nin kendisine büyük ölçüde kaynaklık ettiğini her fırsatta dile getirmiştir:

*Ser-be-ser eş'âr-ı Gâlib dil-pezîr olsa ne var
Her sühanver mahzar-ı ihsân-ı Mevlânâ mıdır* (306/ 99/ 8)

Şair Mevlânâ'dan sonra oğlu Sultan Veled'i de övmüş, hikmetle şiir söylemenin Sultan Veled'e babası Mevlânâ'dan miras kaldığını söylemiştir:

Oldu gehvâresi esrâr-ı pederden sîr-âb
Nûş edip şîr-i hikem Hazret-i Sultân Veled (58/ 8/ 4)

İsmail Rusûhî Ankaravî ve Hoca Neş'et, şairlikleri hakkında olumlu görüş belirttiği diğer isimlerdir:

Geçdi nice devrân el'ân yine sensin
Ser-kâfile-i nükteverân Hazret-i Şârih (60/ 9/ 13)

Çok gerçi sühan-gû vü sühan-fehm ü sühan-senc
Kim her birisi sözde Kelîm-i Hemedândır

Ammâ yine bu neş'enin îcâdına kâdir
Var ise fakat Neş'et-i üstâd-ı cihândır (97/ 28/ 10-11)

Galib, Hüsn ü Aşk'ta kendinden evvel yaşamış olan sanatkarları değerlendirenken daha açık ifadelerde bulunmuştur. O, Nizâmî, Hüsrev ve Firdevsî'nin güzel sözler söylemede yüksek mertebelere ulaştıklarını ve Fuzûlî'nin Ali Şir Nevâyî yolundan gittiğini aşağıdaki beyitlerinde şöyle dile getirmiştir:

Bulmuş sühan-ı bülend-nâmı
Firdevsî-yü Husrev ü Nizâmî

Âyîn-i Nevâyî'de Fuzûlî
Bulmuş sühana reh-i vüsûlî (HA 176/ 794-795)

Fuzûlî'den sonra Nev'î-zâde Atâyî hakkındaki düşüncelerini belirtir. Ona göre Atâyî, Fuzûlî ile aynı yolu takip etmek istemiş ancak başarılı olamamıştır. Galib, Nizâmî ile Nev'î-zâde Atâyî arasında yaptığı mukayesede Nizâmî'yi, Atâyî'den üstün bulmuştur:

İstanbulumuzda Nev'î-zâde
Etmış tek ü pû velî piyâde

Olsun mu Nizâmîye hem-âheng
Kur'ân'a uyar mu nağme-i çeng (HA 176/ 796-797)

Nizâmî'yi, Nev'î-zâde'den üstün gören Galib, kıyas hususunda söz konusu kişi kendisi olduğunda, kendini daha başarılı kabul etmiştir:

*Yapmamışdır dahı mi'mâr-ı sühan ma'nâda
Bir benim fikr-i mef'nim gibi muhkem bünyâd*

*Etmemiştir bu kumâş ile edâ-yı maksûd
Ne Nizâmî-i sühan-senc ü ne Firdevsî-zâd (163/ 28/ 36-37)*

Galib şiirlerinde son büyük İran şairi Urffî-i Şirazî'ye de değinmiş, kendi şiirini onun şiirlerinden üstün tutmuş ve özellikle Nef'î'yi kaside hususunda büyük ölçüde etkilemiş olan bu şairi, kendi yazdığı kasidelerle unutturacağını aşağıdaki beytinde şöyle dile getirmiştir:

*Kasîde semtin ihyâ etmedir sâyende maksûdum
Ferâmûş etdirem şâ'irlere Urffî-i sehârî (73/15/ 33)*

Galib kaside tarzında da kendine oldukça güvenmektedir. Nef'î'nin bahariyesine nazire olarak yazmış olduğu kasidesinde, kendini Nef'î ile kıyaslamış ve kaside bahsinde Nef'î'ye itaat etmeyeceğini söyledikten sonra kendisinin ve Nef'î'nin kasidelerinin kıyaslanmasını istemiştir:

*Kimdir sühan da'vâ eden geh şükr ü geh şekvâ eden
Gelsin berü gavgâ eden işte devât işte kalem*

*Ta'n eyleyen gelsin berü olsun benimle rû-be-rû
Nef'îye etmem ser-fürû ger himmetin olursa zam (82/ 19/35-36)*

Galib en olumsuz tenkidlerini Nâbî'ye yöneltmiş ve onun Nâbî'yi tenkidi Türk edebiyatına en güzel mesnevilerden birini kazandırmıştır. Fakat her ne kadar Hüsn ü Aşk'ta Nâbî için ağır ithamlarda bulunsa da divanında onun şiirini beğendiğine dair aşağıdaki beyte tesadüf etmekteyiz:

*Pesendim gülsitân-ı şî'r-i Nâbîdir yine Gâlib
Benim her tab'ı- mevzûn gerçi bir serv-i revânımdır (305/98/9)*

Anlaşılan şairliğinin ilk yıllarında Nâbî'yi beğendiğini ifade eden Galibin, şiirde olgunluğa erişince görüşleri değişmiş ve Hüsn ü Aşk'ta Nâbî için oldukça ağır tenkitlerde bulunmuştur. Nâbî'nin, Hayrâbâd'ı Şeyh Attar'dan çaldığını

iddia eden Galib, Nâbî'nin hırsızlığını, eserini süslü göstererek örtmeye çalıştığını ancak başarılı olamadığını aşağıdaki beytinde şöyle ifade etmiştir:

*El-hak çalıp alma kıssadır ol
Hırsızlara hayli hissedir ol*

*Pîrâne tekellüf etmiş el-hak
Vermiş hele kâr-ı düzde revnak* (HA 58/ 208-209)

Galib de pek çok divan şairi gibi kendini diğerlerinden üstün tutmuş, kendini farklı bir konumda hissetmiş ve bu duygularını şiirlerinde dile getirmiştir.

*Erbâb-ı sühan egerçi çokdur
Bu neş'ede benden özge yokdur* (HA 386/ 1913)

*Her neş'ede gerçi mest birdir
Çok ise belâ elest birdir*

*Ammâ ki çü şem'-i aşk sönmez
Bensiz bu medâr-ı derd dönmez* (HA 388/ 1918-19)

*İn dem ki zi şâirî eser nîst
Sultân-ı sühan menem dîger nîst* (HA 406/ 2023)

*Uryân gelir zamîrime ervâh-ı şâ'irân
Beyt-i Hudâyı tâ'if olan hâciyân gibi* (65/ 13/5)

Galib kendi şiirinin üstünlüğünden emindir. Bu sebeple her fırsatta diğer şairleri bir kalem yarışına davet etmekten, onlara meydan okumaktan geri durmamıştır. Aşağıda vereceğimiz beyitler Galib'in bu tavrının ifadesidir:

*Zann-etme ki şöyle böyle bir söz
Gel sen dahi söyle böyle bir söz*

*Erbâb-ı sühan temâm ma'lûm
İşte kalem işte kişver-i Rûm* (HA 404/ 2013-14)

*Kimdir sühan da'vâ eden geh şükr ü geh şekvâ eden
Gelsin berü gavgâ eden işte devât işte kalem* (82/ 19/ 35)

Kaynakça

- Arı, Ahmet (2003) *Şeyh Galib Divanı'nda Aşk*, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Arı, Ahmet (2003a) "Fars Şiiri mi? Farsça Şiir mi? Klâsik Türk Şiir Geleneğinin Oluşumu ve Sınırları Hakkında Düşünceler", *Bilig*, S. 25, ss. 173-206.
- Bilkan, Ali Fuat (1997), *Nâbî Divanı*, c. I-II, MEB. Yay. İstanbul.
- Bilkan, Ali Fuat (1986), "Divan Edebiyatında Tenkit", *Milli Kültür*, S. 11.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1986), "Divan Şiiri", *Türk Dili- Türk Şiiri Özel Sayısı II*, ss.1-16.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1999), "16. Yüzyılda Dîvan Edebiyatı-Dîvan Edebiyatında Şiir Kavramı-", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, (haz. Mehmet Kalpaklı), YKY, İstanbul, ss. 208-217.
- Doğan, M. Nur (2002), *Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk*, Ötüken Yay. İstanbul.
- Doğan, M.Nur (1997), *Fuzuli'nin Poetikası*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- İpekten, Haluk (2000), *Şeyh Galib Hayatı Sanatı Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara.
- Kalkışım, Muhsin (1994), *Şeyh Galib Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- Kortantamer, Tunca (1997), *Nev'î-zâde Atâyî ve Hamsesi*, Ege Ün. Edebiyat Fak. Yay., İzmir.
- Mengi, Mine (2000), *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yay., Ankara.
- Tarlan, Ali Nihat (1990), "Sanat Bakımından Edebiyatımızın Dahili Tekâmülü", *Prof.Dr. Ali Nihat Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler*, AKM. Yay., Ankara.
- Tolasa, Harun (2002), *Şehî. Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ Yay., Ankara.
- Tolasa, Harun (1986), "18. YY.'da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü-Müstakimzâde'nin İstilahâtü's-Şi'riye'si-II", *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. XXIV-XXV, ss. 363-380.
- Tolasa, Harun (1979), "Klasik Edebiyatımızda Dîvân Önsöz (Dîbâce)'leri; Lâmi'î Dîvânı Önsözü ve (buna göre) Dîvân Şiiri Sanat Görüşü", *Journal of Turkish Studies*, S. 3, ss.385-402.
- Üzgör, Tahir (1990), *Türkçe Divan Dibaceleri*, KB Yay., Ankara.
- Yüksel, Sedit (1963), *Şeyh Galib Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara.